

nationaal
archief

WIE BEN IK, WIE WAS JIJ?

VAN HUIS EN HAARD
Docentenhandleiding

Beste docent,

Binnenkort kom je met je klas naar het Nationaal Archief, voor het programma *Wie ben ik, wie was jij?* Je hebt gekozen voor het thema **Van Huis en Haard**.

In dit document tref je alle benodigde informatie aan, zowel voor de voorbereiding op het bezoek als mogelijkheden voor een verwerkende les.

Over het bezoek aan Wie ben ik, wie was jij? thema Van Huis en Haard

De leerlingen bezoeken een depot van het Nationaal Archief, daar bekijken ze originele archiefstukken en doen ze opdrachten. In het depot staan twee redenen om huis en haard te verlaten centraal: mensen die verhuizen voor werk (emigreren) en mensen die vluchten vanwege oorlog, geweld of om zichzelf te kunnen zijn. In het depot is er ook aandacht voor de actualiteit.

In de tentoonstelling *Wie ben ik, wie ben jij?* krijgen de leerlingen een korte introductie op het thema. Vervolgens gaan ze in groepjes, gewapend met tablet en zaklantaarns, een historisch persoon onderzoeken. Welke keuzes had deze persoon? En wat zouden de leerlingen gedaan hebben? Een spannende zoektocht.

Wil je alvast een idee hebben hoe het bezoek eruit kan zien, bekijk dan dit filmpje:

<https://youtu.be/GUemzhTZJ2k>

Belangrijk!

- De school dient minimaal 2 begeleiders mee te sturen met de groep, die de leerlingen actief begeleiden en de leerlingen indien nodig aanspreken op hun gedrag.
- Lees vooraf de huisregels van het Nationaal Archief.
- Kun je jouw klas alvast in tweeën delen en dan weer in vijf kleine groepjes verdelen?
- Indien er leerlingen met dyslexie in de klas zitten is het handig als zij niet bij elkaar in een groepje zitten.
- Het programma duurt inclusief ontvangst (jassen/tassen ophangen etc.) 105 minuten.

Vervoersproblemen

Zijn er problemen met het busvervoer onderweg en dreigen jullie later te arriveren bij het Nationaal Archief? Laat het ons dan zo spoedig mogelijk weten: **070-3315400**. Geef je telefoonnummer door, dan kunnen onze rondleiders je terugbellen en met je overleggen.

Evaluatie

Wij stellen het erg op prijs als je na afloop van de les een evaluatie invult. Dat helpt ons de les te verbeteren, daar hebben volgende klassen profijt van.

Wij kijken uit naar je bezoek aan het Nationaal Archief!

Met vriendelijke groet,

Namens team Educatie Nationaal Archief
Ellen Loozen
educatie@nationaalarchief.nl

INHOUDSOPGAVE

Vorbereidende les Van Huis en Haard	4
Doelen	4
Introductie op het Nationaal Archief	5
Introductie op het onderwerp	5
Wat hoort bij wie	5
Stel dat... ..	6
Afsluiting	6
Verwerkende les Van Huis en Haard	7
Doelen	7
Introductie	8
Dilemma's in het heden	8
Kaartenopdracht personen in de tentoonstelling	9
Kaartenopdracht personen in het depot	10
Waardenwoordveld	11
Waardenkunst	11
Afsluiting	11
Achtergrondinformatie personen tentoonstelling	12
Printvellen Van Huis en Haard	15
Te printen: Wat hoort bij wie?	16
Te printen: Kaartenopdracht personen in de tentoonstelling	19
Te printen: Opdracht Eerste Wereldoorlog	23

Vorbereidende les Van Huis en Haard

Met de klas bezoek je binnenkort het Nationaal Archief om de tentoonstelling ‘Wie ben ik, wie was jij?’ te bezoeken. Deze les bereidt de leerlingen voor op het bezoek en sluit aan bij algemene lessen over vluchten en migratie. De les bestaat uit een klassikaal gedeelte en een gedeelte waarbij leerlingen in groepjes aan de slag gaan. De elementen van deze les kun je gebruiken naar eigen inzicht en aanpassen aan de behoeften van je leerlingen. De tijdsaanduidingen zijn indicaties, ieder onderdeel is in te korten of uit te bereiden. Als je alleen de uitsprakenopdracht wilt doen, is het handig om eerst met de leerlingen te inventariseren wat ze al weten over migratie, welke voorbeelden uit de geschiedenis ze kennen en welke motieven voor migratie ze zouden kunnen opnoemen.

Doelen

- De leerling kan benoemen wat een archief is en waarom daar objecten bewaard worden.
- De leerling kan beschrijven wat hij/zij zelf belangrijk vindt om te bewaren voor later.
- De leerling kan inzichtelijk maken waar hij/zij en zijn/haar familie vandaan komt.
- De leerling krijgt inzicht in de verschillende motieven voor migratie.
- De leerling begrijpt dat er gedurende de geschiedenis altijd mensen zijn geweest die hun huis en haard hebben verlaten om in een ander land een nieuw bestaan op te bouwen.
- De leerling kan zich verplaatsen in een andere situatie of persoon.

Mogelijke onderdelen

- Introductie op het Nationaal Archief (15 minuten)
- Introductie op het onderwerp (15 minuten)
- Wat hoort bij wie (20 minuten)
- Stel dat... (15 minuten)
- Afsluiting (10 minuten)

Extra materiaal

- Bronnenbox met digitale bronnen: www.nationaalarchief.nl/beleven/onderwijs/bronnenbox.
- Migratie in Nederland: www.vijfeeuwenmigratie.nl
- Nationaliteiten in Nederland: www.republiekallochtonie.nl/blog/feiten/nederlanders-buitenlanders-allochtonen-de-cijfers
- DNA-reis waar iemand vandaan komt: www.youtube.com/watch?v=tyaEQEmt5Is

Introductie op het Nationaal Archief (15 minuten)

- Ter voorbereiding op het bezoek aan het Nationaal Archief raden we je aan om de [introdunctiefilm over het Nationaal Archief](#) te bekijken (duur 4 minuten). Verder kun je met de leerlingen ingaan op de volgende vragen:

- *Wat is een archief?*

Een archief is een plek om spullen, veelal van papier, te bewaren. De spullen zijn een bewijs. Een archief bewaart objecten uit het verleden en het heden vóór de toekomst. Daardoor kunnen wij nu in het archief onderzoek doen naar het verleden. Kunnen de leerlingen redenen verzinnen waarom iemand onderzoek wil doen in het archief? En wat zou een goede onderzoeksvraag daarbij zijn?

- *Wat zit er in het persoonlijke archief van de leerlingen? Wie bewaart foto's, diploma's, kaartjes van concerten, etc.?*

Een archief kan fysiek aan te raken zijn, maar kan ook digitaal zijn. In zekere zin is de opslag van je telefoon ook een soort archief. Wie selecteert weleens zijn of haar foto's? Welke laat je dan wel op je telefoon staan? Waarom zou je die spullen of foto's willen bewaren?

Introductie op het onderwerp (15 minuten)

- Bespreek onderstaande vragen klassikaal. Laat ieder antwoord opschrijven op een post-it of in een digitaal lesprogramma. Daarmee maken de leerlingen een 'migratiekaart'.
- Wat is migratie? Wat zijn redenen om te verhuizen? Vanaf wanneer bestaat migratie? Zou je zelf willen migreren?
- Schrijf op waar je zelf geboren bent op een groene post-it. Waar zijn je ouders geboren? Gebruik de gele post-its. Waar zijn je grootouders geboren? Gebruik een oranje post-it.
- Bekijk alle antwoorden. Waar zijn de meeste leerlingen geboren? Plak de post-its (of punaises met dezelfde kleur) op de juiste plek op de wereldkaart. Doe dit ook met de post-its van de (groot)ouders. Welke families zijn verhuisd? En hoever zijn ze verhuisd?
- Behalve deze verhuizingen, zijn er misschien andere familieleden elders in de wereld. Wie heeft er familie buiten Nederland? Waar?
- Extra: trek lijnen tussen de afgelegde afstanden op de migratiekaart. Met welk vervoermiddel zijn ze verhuisd?

TIP: bekijk deze DNA-reis, waarbij mensen aangeven waar ze vandaan denken te komen, en hun voorouders in kaart worden gebracht: www.youtube.com/watch?v=tyaEQEmt5ls

Wat hoort bij wie (20 minuten)

blz. 16-17

a) Alle personen hieronder migreerden: zij gingen naar een andere plek. Welke uitspraken horen bij welk persoon? Laat de leerlingen de kaartjes op de juiste plek leggen. Soms passen uitspraken bij meerdere personen. In dat geval kiezen de leerlingen de persoon bij wie zij de uitspraak het best vinden passen.

Tot slaaf gemaakte vrouw in de 18e eeuw (S)

Ongeschoolde migrant uit Oost-Europa in de 17e eeuw (M)

Belgische vluchteling tijdens de Eerste Wereldoorlog (WO)

Nederlandse boer in de jaren '50 (B)

Turkse gastarbeider in de jaren '60 (G)

“Ik kom uit Noordwest Afrika, maar ik ben gevangengenomen.” (S)

“Mijn dorp werd door brand verwoest.” (WO)

“Ik ga op zoek naar betere leefomstandigheden.” (WO, B, G, M)

“Het scheepsruim was donker en stonk. Velen stierven.” (S)

“Ik laat straks mijn familie ook naar Nederland komen.” (G)

“Na de oorlog ga ik weer terug.” (WO)

“Het geld dat ik verdien, stuur ik naar mijn familie.” (G)

“Ik heb alleen het meest waardevolle meegenomen.” (WO)

“In Canada is meer landbouwgrond, dus meer werk.” (B)

“Ik kan niet zelf beslissen, eerst moet ik toestemming vragen.” (S)

“Misschien keer ik terug naar mijn geboorteland.” (Allen)

“In Amsterdam ga ik aanmonsteren bij de VOC” (M)

b) Bedenk voor ieder persoon een reden om te willen vertrekken uit het eigen land.

c) Wie hebben er een vrije keuze? Wie is minder of niet vrij om te kiezen?

d) In het Nationaal Archief gaan jullie verschillende vormen van migratie onderzoeken.

Zoek in de [bronnenbox](#) bij ieder persoon uit opdracht A een passend object (bijvoorbeeld een poster of een brief). Tip: selecteer eerst het goede tijdvak voordat je gaat zoeken.

Stel dat... (15 minuten)

Maak twee hoeken in de klas (of werk met ‘staan’ en ‘zitten’): één voor ‘ja’ en één voor ‘nee’. Bedenk met de leerlingen eventueel nog andere hoeken (bijvoorbeeld: ‘misschien’). Noem de stellingen apart op. Leerlingen kiezen wat ze zouden doen: blijven of verhuizen. Inventariseer tussendoor de reden(en) voor hun keuze.

- Zou je in een ander land willen wonen? Wanneer wel/niet?
- Stel dat je nu naar een ander land zou moeten verhuizen. Welk land zou je kiezen?
- Wat lijkt je moeilijk aan emigreren?
- Wat lijkt je leuk aan emigreren?

Afsluiting (10 minuten)

Bespreek samen met de leerlingen wat zij ontdekt hebben. Over welke persoon zouden ze meer te weten willen komen? Welke informatie in de les was nieuw? Welke vraag heb je nog die je graag beantwoord zou willen hebben over dit onderwerp?

Verwerkende les Van Huis en Haard

Deze les bestaat uit een klassikaal gedeelte en een gedeelte waarbij leerlingen in groepjes aan de slag gaan. Het uitgangspunt is de les in het Nationaal Archief Van Huis en Haard. Tijdens het bezoek aan het Nationaal Archief zijn verschillende redenen besproken waarom mensen van huis en haard zijn vertrokken en hebben leerlingen met de app een persoon gevolgd. Elk groepje heeft het gezichtspunt en tijdsbeeld van een ander persoon onderzocht.

Deze les gaat verder in op de keuzes van de leerlingen en van de personen. De elementen van deze les kunt u gebruiken naar eigen inzicht, afhankelijk van jouw behoeften en die van je leerlingen. De tijdsaanduidingen zijn indicaties – ieder gedeelte is in te korten of uit te bereiden. Als je alleen de kaartenopdracht wilt doen, is het handig om eerst met de leerlingen te inventariseren wat ze al weten over dilemma's en waarden. Je kunt de kruispunten in groepjes uitvoeren of klassikaal. Laat in het eerste geval dezelfde groepjes samenwerken als in het Nationaal Archief en koppel daarna met de hele groep terug.

Reageer op een discriminerende of racistische opmerking. Een leerling mag een andere mening hebben, maar respect naar elkaar toe is essentieel. Ontdek waar de opmerking vandaan komt. Je kunt daarbij de LSD-methode gebruiken: Luisteren, Samenvatten, Doorvragen. Stel de norm en zorg voor een veilige omgeving, dan heeft een gesprek de meeste kans van slagen. Geef de leerling de kans om zichzelf te herstellen. Check waar het oordeel vandaan komt, maar zet de leerling niet klem. Wijs hem of haar niet af, maar wel het gedrag of de uitspraak. Negeer een opmerking in ieder geval niet. Zwijgen kan worden opgevat als toestemmen.

Doelen

- De leerling kan benoemen wat dilemma's, waarden en morele dilemma's zijn.
- De leerling kan zijn of haar eigen standpunt in een dilemma bepalen en toont respect voor de mening van een ander.
- De leerling kan argumenten bedenken en afwegen voor keuzemogelijkheden bij dilemma's.
- De leerling realiseert zich dat iedereen andere waarden heeft, bepaald door de achtergrond en ervaringen van die persoon.
- De leerling kan waarden benoemen die hij of zij zelf belangrijk vindt.
- De leerling kan op creatieve wijze de opgedane informatie of eigen waarden verwerken.
- De leerling kan zich inleven in mensen die hun huis en haard hebben verlaten om in een ander land een nieuw bestaan op te bouwen.

Mogelijke onderdelen

- Introductie (15 minuten)
- Dilemma's in het heden (20 minuten per dilemma)
- Kaartenopdracht (15 minuten per kaart) personen in de tentoonstelling
- Kaartenopdracht (15 minuten per kaart) personen in het depot
- Woordveld (20 minuten)
- Waardenkunst (60 minuten)
- Afsluiting (10 minuten)

Extra materiaal

- Bronnenbox met digitale bronnen: www.nationaalarchief.nl/beleven/onderwijs/bronnenbox.
- Migratie in Nederland: www.vijfeeuwenmigratie.nl
- Nationaliteiten in Nederland: www.republiekallochtonie.nl/blog/feiten/nederlanders-buitenlanders-allochtonen-de-cijfers

Introductie (15 minuten)

- *Wat is een dilemma? Wat zijn voorbeelden van dilemma's?*

Een dilemma is een moeilijke keuze. Een voorbeeld hiervan is dat je beste vriend zijn verjaardag viert, en tegelijkertijd jouw oma ook een groot feest geeft. Je kunt niet naar allebei, je moet er één kiezen. Wat doe je? Wat heeft dat voor gevolgen? Welke andere dilemma's kun je bedenken?

- *Welke regels vind jij belangrijk om goed te kunnen leven? Wat zijn waarden/normen? Welke waarden ken je/vind je zelf heel belangrijk?*

Waarden zijn achterliggende denkwijzen die iemand heel belangrijk vindt en graag wil nastreven. Normen zijn regels die uit waarden voortkomen. Die waarden zijn niet voor iedereen hetzelfde. Als je succesvol zijn heel belangrijk vindt, maak je waarschijnlijk andere keuzes dan wanneer je opkomen voor je familie het belangrijkste vindt. Bij een (moreel) dilemma spelen verschillende waarden een rol. Bij het voorbeeld van het feest kan dat bijvoorbeeld 'vriendschap' zijn als je kiest voor de verjaardag van je beste vriend. Het zou ook 'loyaliteit (trouw)' kunnen zijn aan je familie. Of misschien spelen er wel andere waarden. Welke waarden denken jullie dat ook nog mee kunnen spelen?

- *Welke waarden hebben jullie zelf? Schrijf op wat voor jou een belangrijke waarde is (bijvoorbeeld op post-its of via een digitaal bord).*

Zet alle waarden van de klas bij elkaar. Welke komen vaker voor?

- *Wat is een moreel dilemma?*

Morele dilemma's zijn moeilijke keuzes waarbij je niet altijd weet wat je moet doen. Er is dan een conflict tussen morele waarden en het kiezen van de ene waarde gaat ten koste van de andere. Er is geen eenduidig goed of fout: aan beide kant zitten (grote) nadelen en (grote) voordelen.

Dilemma's in het heden (20 minuten per dilemma)

We kijken nu terug op hoe het vroeger was, met de ideeën van nu. Mensen hebben door de eeuwen heen verschillende redenen gehad om naar een ander land te gaan. Sommige keuzes begrijpen we misschien, andere keuzes zouden we misschien zelf nooit maken. Maar als je zelf voor zulk soort keuzes staat, kan het heel anders voelen.

Denk klassikaal na over (één van) de volgende dilemma's:

- Ella's broer heeft een auto gestolen en doorverkocht, dat heeft Ella gezien. De politie zoekt naar de dader en komt bij langs bij Ella en haar ouders. De politieagent vraagt haar of zij weet wie de auto gestolen heeft. Moet ze liegen tegen de politieagent of haar broer aangeven?
 - Welke keuzemogelijkheden heeft Ella? Wat zijn de gevolgen van die keuzes?
 - Welke argumenten kun je bedenken voor elke keuze?
 - Moet je altijd eerlijk zijn? Wanneer wel/niet?
 - Gaat familie voor alles?

- Maakt het uit of Ella's broer het geld van de gestolen auto nodig heeft voor een smartphone of om de medicijnen voor hun ouders te betalen?
- Zijn er leerlingen gewisseld van mening?
- Yusuf woont bij zijn ouders, zijn oudere zus heeft een eigen huis. Hun ouders hebben de loterij gewonnen. Ze willen het geld eerlijk verdelen, de helft voor Yusuf en de helft voor zijn zus. Alleen heeft zijn zus grote schulden bij de bank. Zij vraagt Yusuf om haar te helpen door een deel van zijn geld aan haar te schenken. Anders raakt ze haar huis kwijt. Moet Yusuf zijn zus het geld geven?
 - Welke keuzemogelijkheden heeft Yusuf? Wat zijn de gevolgen van die keuzes?
 - Wat pleit voor de ene keuze? En voor de andere?
 - Moet je altijd de mensen helpen die je liefhebt?
 - Maakt het uit hoeveel geld Yusuf's zus wil hebben?
 - Zijn er leerlingen gewisseld van mening?
- Tims zusje is ernstig ziek en heeft een heel duur medicijn nodig dat hun ouders niet kunnen betalen. Toevallig is de moeder van een klasgenootje van Tim de uitvinder van dat medicijn. Zij kan het medicijn niet zomaar aan Tims zusje geven, dat moet via het ziekenhuis betaald worden. Het klasgenootje, Nadia, vindt dat maar stom. Nadia komt op een dag naar school met het medicijn en biedt het gratis aan Tim aan. Moet Tim het medicijn aannemen?
 - Welke keuzemogelijkheden heeft Tim? Wat zijn de gevolgen van die keuzes?
 - Bedenk zoveel mogelijk argumenten voor elke keuze.
 - Is stelen altijd slecht?
 - Is het eerlijk dat Tims zusje wel het medicijn krijgt, en daardoor een ander kind niet?
 - Zijn er leerlingen gewisseld van mening?

Kaartenopdracht personen in de tentoonstelling (15 minuten per kaart)

blz. 19-22

Deze opdracht kan in groepjes (zie kaarten personen uit de tentoonstelling op bladzijde 19-22) of klassikaal (zie de presentatie voor het digibord). Je kunt alle personen bespreken, of één persoon uitkiezen. De [bronnenbox](#) biedt extra materiaal. Van alle personen zijn er originele documenten terug te vinden

De keuzes in de levens van de personen in het archief zijn voorbeelden van morele dilemma's. Welke waarden vonden zij belangrijk? Dat gaan leerlingen onderzoeken in deze opdracht. Het gaat bij de kaartopdrachten om het helder krijgen van de denkwijzen achter de keuze, niet om het vinden van een oplossing voor het dilemma. Er is ook geen goed of fout, het gaat om welke waarden zwaarder wegen bij een keuze. De vragen op de kaarten geven aanleiding voor discussie en overleg, laat de argumenten in steekwoorden opschrijven. Bespreek, na het (in groepjes) werken aan de kaarten, klassikaal hun bevindingen.

KLASSIKALE BESPREKING NA KAARTENOPDRACHT

Bespreek (enkele van) de volgende vragen met de klas:

- Wie had de meeste keuzevrijheid? Wie het minste?
- Wat zou jij anders hebben gedaan als je één van de personen was?
- Waarom weten we over de één meer dan over de ander? Waar hangt dat mee samen?
- Hoe komt het dat wij nu soms een beter zicht hebben op wat mensen toen beter hadden kunnen kiezen?

Kaartenopdracht personen in het depot (15 minuten per kaart)

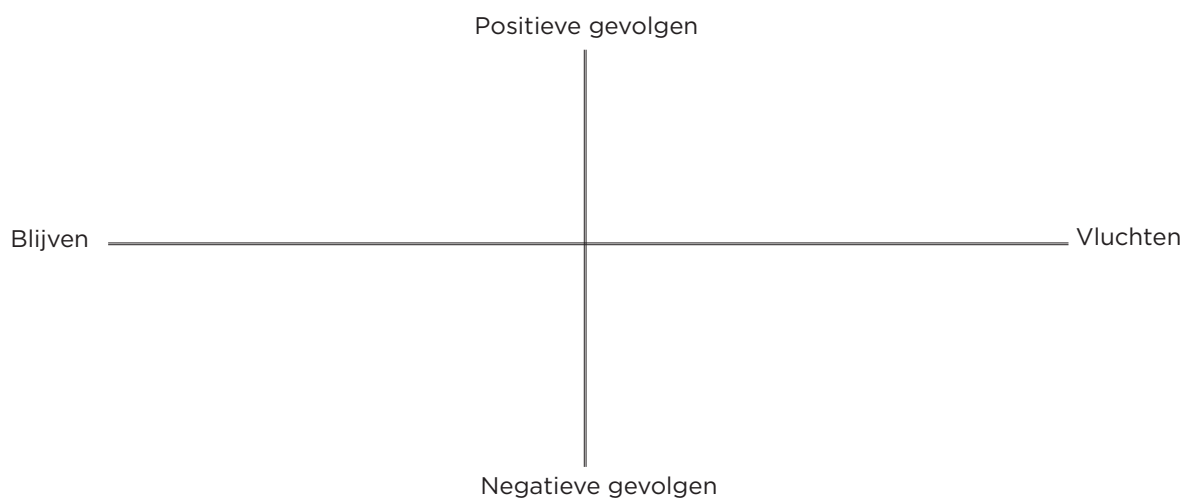

blz. 23

In het depot hebben de leerlingen gehoord over vluchtelingen. In deze opdracht gaan leerlingen onderzoeken wat de gevolgen zouden kunnen zijn van vluchten. Bespreek, na het (in groepjes) werken aan de kaart, klassikaal hun bevindingen.

OPDRACHT EERSTE WERELDOORLOG

a) Tijdens de Eerste Wereldoorlog viel Duitsland België binnen. Ongeveer één miljoen Belgen vluchtten naar het neutrale Nederland, maar de meerderheid bleef in België tijdens de oorlog. Beide keuzes hebben positieve en negatieve gevolgen. Vul ieder vak in: Wat zijn de positieve gevolgen van vluchten? En van blijven? Wat zijn de negatieve gevolgen?

b) Bespreek samen: wat zouden jullie hebben gedaan?

KLASSIKALE BESPREKING NA OPDRACHT

Bespreek (enkele van) de volgende vragen met de klas:

- Hadden de Belgen een vrije keuze?
- Welke risico's levert vluchten op?
- Denk je dat het anders is als je man of vrouw bent? En als je wel of geen kinderen hebt?
- Waar vluchten mensen nu vandaan?
- Wat zijn de verschillen/overeenkomsten tussen vluchten tijdens de Eerste Wereldoorlog en vluchten nu?

Waardenwoordveld (20 minuten)

Welke waarden iemand heeft en welke keuzes diegene maakt, hangt af van het karakter en van standplaatsgebondenheid. Dat betekent de plaats, tijd en omstandigheden waar iemand geboren is. Die omstandigheden kunnen zijn of je man of vrouw bent, welk geloof je ouders hebben, et cetera. Dat geldt voor de personen die de leerlingen onderzocht hebben in het archief, maar ook voor henzelf.

KAART 3: WAARDENWOORDVELD

a) Maak voor jezelf een woordveld. Zet jezelf in het midden. Welke aspecten hebben belangrijke invloed (gehad) op jouw leven? Hoe beïnvloedt de tijd, de plaats en de omstandigheden waar jij geboren bent jouw leven? Welke waarden vind jij belangrijk? Zet dingen die heel belangrijk voor je zijn het dichtst bij jou en elementen die je minder belangrijk vindt verder weg.

b) Vergelijk met jouw groepje jullie woordvelden. Welke aspecten delen jullie? Welke elementen zijn anders? Bedenk samen welke gevolgen bepaalde aspecten hebben voor jullie leven, bijvoorbeeld de plek waar je geboren bent. Is dat voor iedereen hetzelfde? Kun je jullie leven vergelijken met het leven van de personen die besproken zijn in het archief?

Waardenkunst (60 minuten)

Hieronder staan lessuggesties voor een creatieve verwerking van het bezoek aan het Nationaal Archief. De opdrachten kunnen in groepjes of individueel uitgevoerd worden.

- Kies één waarde uit die jij zelf heel belangrijk vindt. Bedenk wat deze waarde voor jou betekent en hoe je die waarde zelf uitoeft in jouw dagelijks leven. Schrijf alle woorden die bij je opkomen bij deze waarde op. Maak van die woorden een kort gedicht.
- Kies één waarde uit. Bedenk hoe je die waarde (nog) meer kunt naleven. Hoe zou je die waarde kunnen vormgeven? Om steeds aan je nieuwe voornemen herinnerd te worden, maak je een klein kleibeeldje.
- Kies een persoon uit die je in het archief hebt 'ontmoet'. Wat zou je die persoon willen vertellen als hij/zij nu nog zou leven? Schrijf een brief naar die persoon, of maak er een interview, vlog of soapserie van.
- Bij een moreel dilemma komen waarden met elkaar in conflict. Bedenk twee waarden hoe deze kunnen botsen. Schets hoe dat eruitziet. Gebruik geen woorden. Maak daarna van je schets een houtskooltekening – dus in zwart-wit.
- Doe alsof je verslaggever bent – zoals op het nieuws– en maak een reportage rondom één van de beslismomenten van de personen uit het archief.

Afsluiting (10 minuten)

Bespreek samen met de leerlingen wat zij ontdekt hebben:

- Wat wil je nog graag delen over één van de personen?
- Wat heeft jou geraakt in hun verhalen?
- Welke keuzes vond je extra aangrijpend?
- Wat heb je geleerd over waarden en dilemma's?
- Denk je nu anders over de waarden die je belangrijk vindt dan aan het begin van de les?

Achtergrondinformatie personen tentoonstelling VAN HUIS EN HAARD

Catharina Floris (ca 1600-1631)

Trijntje Willemsdochter (zoals Catharina Floris dan nog heet) vertrekt in 1622 vanuit de Republiek (Nederland) naar Nederlands-Indië.

- **Kruispunt 1:** Trijntje Willemsdochter (zoals Catharina Floris dan nog heet) vertrekt in 1622 vanuit de Republiek der Verenigde Nederlanden naar Nederlands-Indië. Ze hoopt zo aan haar ongelukkige relatie met haar man te ontsnappen.
- **Kruispunt 2:** Catharina komt 27 mei 1622 in Batavia aan en trouwt op 5 juni 1622 met Floris Hendrikszn. Ze verandert meteen haar eigen naam, van Trijntje Willemsdr. naar Catharina Floris.
- **Kruispunt 3:** In 1625 overlijdt haar man. Maar Catharina toont zich ondernemend: tot ver- en bewondering van de gouverneur-generaal zet allerlei bedrijfjes op en weet een flink vermogen bij elkaar te vergaren.
- **Kruispunt 4:** Catharina wil opnieuw trouwen, maar krijgt bericht dat haar eerste man in Nederland nog leeft. Ze vraagt in 1631 toestemming aan de Staten-Generaal om opnieuw te mogen trouwen, maar overlijdt niet lang daarna.

Anton de Kom (1898-1945)

Anton de Kom wordt in 1898 in Suriname geboren, opdat moment nog een Nederlandse kolonie.

- **Kruispunt 1:** Anton vertrekt in 1920 naar Nederland. Daar gaat hij in het leger. Na een jaar verlaat hij het leger en gaat werken als boekhouder. In Nederland ontmoet hij zijn toekomstige vrouw.
- **Kruispunt 2:** Anton voelt zich aangetrokken door het gedachtegoed van de communisten. Hij zet zich in tegen ongelijkheid en geeft toespraken over Suriname en het slavernijverleden. In 1933 gaat hij terug naar Suriname.
- **Kruispunt 3:** Anton blijft zich inzetten voor de verspreiding van kennis over de geschiedenis van Suriname en de slavernij. De Nederlands-Surinaamse overheid ziet hem steeds meer als een gevaar en verbant hem naar Nederland.
- **Kruispunt 4:** Als Nederland bezet wordt door Duitsland, besluit Anton het verzet in te gaan. Hij wordt in augustus 1944 opgepakt en overlijdt slechts enkele weken voor de bevrijding.

Achtergrondinformatie: https://nl.wikipedia.org/wiki/Anton_de_Kom

Giovanni ('Hanno') Mariano di Calouta (1929-2014)

Mariano di Calouta maakt deel uit van de omvangrijke groep Nederlanders die in de jaren vanaf circa 1945 tot aan het begin van de jaren '60 vanuit Nederlands-Indië/Indonesië naar Nederland gaat.

- **Kruispunt 1:** In 1942 is WOII in volle gang. Japan valt Nederlands-Indië binnen en ziet alle Nederlanders in het land als vijand. Als zijn moeder wordt opgepakt, sluit Hanno zich bij haar aan.
- **Kruispunt 2:** Na de bevrijding op 15 augustus 1945 en het uitroepen van de onafhankelijkheid voor de Republiek Indonesië twee dagen later, kiest Hanno ervoor om zich tot Nederlander te naturaliseren.
- **Kruispunt 3:** Hanno kiest ervoor om ook na de onafhankelijkheid van Indonesië daar te blijven. Het familiehuus in Soerabaja blijft zijn woonhuis. Ook na zijn huwelijk blijft hij samen zijn vrouw wonen in dat huis.
- **Kruispunt 4:** Hanno besluit in 1958 om naar Nederland te gaan. Enerzijds vanwege toenemende dreiging tegen Nederlanders in Indonesië en anderzijds omdat het bedrijf waar hij werk wordt genationaliseerd en hij werkloos is geworden.

Aquasie Boachi (1827-1904)

Aquasie is de oudste zoon van van Kwakoe Due II, koning van Ashanti, een rijk van enkele miljoenen inwoners, grenzend aan de Nederlandse kolonie aan de kust van Guinea (tegenwoordig Ghana).

- **Kruispunt 1:** Wanneer Nederland in 1838 een overeenkomst sluit met zijn vader, wordt Aquasie ter bekrachtiging van dat verdrag meegestuurd naar Nederland.
- **Kruispunt 2:** Aquasie wil, na het afronden van zijn studie in 1849, niet terug naar Afrika. Hij voelt zich inmiddels teveel vervreemd van zijn moederland. Hij stuurt daarover een brief aan koning Willem III met het verzoek toch in Europa te mogen blijven.
- **Kruispunt 3:** Het verzoek van Aquasie wordt gehonoreerd. Hij wordt in 1850 benoemd tot buitengewoon aspirant-ingenieur in Nederlands-Indië. Vanwege het op dat moment heersende idee van 'de nobelheid van de huid' wordt hij gediscrimineerd.
- **Kruispunt 4:** In 1857 vraagt en krijgt Aquasie eervol ontslag uit de rijksdienst. Hij zet een thee- of koffieplantage op in Nederlands-Indië. Ook krijgt hij door toedoen van koning Willem III een maandelijkse toelage.

Achtergrondinformatie: De zwarte met het witte hart, Arthur Japin

Bertha Hertogh (1937 -2009)

Huberdina Maria ('Bertha') Hertogh werd geboren op Java in het toenmalige Nederlands-Indië.

- **Kruispunt 1:** In 1942 is WOII in volle gang. Japan valt Nederlands-Indië binnen en ziet alle Nederlanders in het land als vijand. Daarom wordt Bertha in veiligheid gebracht bij een kennis van haar moeder: Aminah.
- **Kruispunt 2:** Na de bevrijding van Nederlands-Indië in 1945, wordt Bertha opgeëist door haar biologische ouders. Maar ze heeft inmiddels een hechte band opgebouwd met Aminah. Er volgen meerdere rechtszaken over haar voogdijschap.
- **Kruispunt 3:** De 13-jarige Bertha trouwt met een Maleisische onderwijzer van 22 jaar. Wellicht als een uiterste poging om een reis naar het voor haar totaal onbekende Nederland af te wenden.
- **Kruispunt 4:** Om het ouderlijk gezag over Bertha weer in handen te krijgen, spannen haar biologische ouders samen met de Nederlandse consul-generaal een rechtszaak aan. Het huwelijk van Bertha wordt nietig verklaard en zij wordt toegewezen aan haar biologische ouders in Nederland. In 1950 komt Bertha zelf aan in Nederland.

Achtergrondinformatie: https://nl.wikipedia.org/wiki/Bertha_Hertogh

Printvellen

VAN HUIS EN HAARD

Wat hoort bij wie?

Alle personen hieronder migreerden:
zij gingen naar een andere plek.

**Tot slaaf gemaakte
vrouw in de 18de eeuw**

**Ongeschoolde migrant
uit Oost-Europa in de
17de eeuw**

**Belgische vluchteling
tijdens de Eerste
Wereldoorlog**

**Nederlandse boer
in de jaren 1950**

**Turkse gastarbeider
in de jaren 1960**

Welke uitspraken op de volgende pagina
horen bij welk persoon hierboven?

**“Ik kom uit Noordwest
Afrika, maar ik ben
gevangen genomen.”**

**“Mijn dorp werd door
brand verwoest.”**

**“Ik ga op zoek naar
betere leefomstan-
digheden.”**

**“Ik laat straks mijn
familie ook naar
Nederland komen.”**

**“Het scheepsruim was
donker en stonk. Velen
stierven.”**

**“Na de oorlog ga ik
weer terug.”**

**“In Amsterdam ga
ik aanmosteren
bij de VOC.”**

**“Het geld dat ik
verdien, stuur ik
naar mijn familie.”**

**“Ik heb alleen het
meest waardevolle
meegenomen.”**

**“In Canada is meer
landbouwgrond, dus
meer werk.”**

**“Ik kan niet zelf bes-
lissen, eerst moet ik
toestemming vragen.”**

**“Misschien keer ik
terug naar mijn
geboorteland.”**

Hanno di Calouta

1. Hanno koos ervoor om naar Nederland te verhuizen.

- Denk terug aan de les in het Nationaal Archief. Wat was de reden dat hij weg wilde uit Indonesië?
- Welke waarde speelde mogelijk bij zijn keuze een rol? Kies uit: avontuur – succesvol zijn – vrijheid – vaderlandsliefde – zelfbescherming. Leg jullie antwoord uit.
- Wat zou er gebeurd kunnen zijn als Hanno besloot toch in Indonesië te blijven?

2. Discussieer samen

- Hoe zou het voor Hanno zijn geweest om in Nederland te komen?
- Wat zou jij hebben gedaan als je in Hanno's schoenen had gestaan?

Anton de Kom

1. Anton de Kom koos ervoor om naar Nederland te gaan.

- Denk terug aan de les in het Nationaal Archief. Wat verwachtte Anton in Nederland?
- Welke waarde speelde mogelijk bij zijn keuze een rol? Kies uit: succesvol zijn – rechtvaardigheid – zelfstandigheid – vaderlandsliefde – avontuur. Leg jullie antwoord uit.
- Later keert Anton terug naar Suriname. Welke waarde speelde mogelijk bij die keuze een rol? Kies uit: succesvol zijn – rechtvaardigheid – zelfstandigheid – vaderlandsliefde – avontuur. Leg jullie antwoord uit.

2. Discussieer samen

- Welke keuzes heeft Anton zelf gemaakt? Welke werden voor hem gemaakt?
- Wat zou jij hebben gedaan als je in Antons schoenen had gestaan?

Aquasie Boachie

1. Aquasie Boachi koos ervoor om niet terug te gaan naar zijn geboorteland, maar naar Nederlands-Indië.

- Denk terug aan de les in het Nationaal Archief. Wat was zijn reden om niet terug te willen?
- Welke waarde speelde mogelijk bij zijn keuze een rol? Kies uit: gehoorzaamheid – vaderlandsliefde – succesvol zijn – avontuur – zelfstandigheid. Leg jullie antwoord uit.
- Waren er nog meer waarden die meespeelden voor Aquasie? Welke?

2. Discussieer samen

- Kon Aquasie zijn eigen keuzes maken?
- Wat zou jij hebben gedaan als je in Aquasies schoenen had gestaan?

Bertha Hertogh

1. Bertha Hertogh koos ervoor om te trouwen met een Maleisische onderwijzer.

- Denk terug aan de les in het Nationaal Archief. Wat wilde Bertha bereiken door te trouwen?
- Welke waarde speelde mogelijk bij haar keuze een rol? Kies uit: rechtvaardigheid – loyaliteit (trouw) – gehoorzaamheid – avontuur – zelfstandigheid. Leg jullie antwoord uit.
- Bedenk andere mogelijkheden voor Bertha om toch te mogen blijven.

2. Discussieer samen

- In hoeverre kon Bertha eigen beslissingen nemen in haar leven?
- Wat zou jij hebben gedaan als je in Bertha's schoenen had gestaan?

Anton de Kom

Anton vertrekt in 1920 vanuit Suriname naar Nederland. Daar gaat hij in het leger. Na een jaar verlaat hij het leger en gaat werken als boekhouder. In Nederland ontmoet hij zijn toekomstige vrouw.

Hij voelt zich aangetrokken door het gedachtegoed van de communisten. Hij zet zich in tegen ongelijkheid en geeft toespraken over Suriname en het slavernijverleden. In 1933 gaat hij terug naar Suriname.

Anton blijft zich inzetten voor de verspreiding van kennis over de geschiedenis van Suriname en de slavernij. De Nederlands-Surinaamse overheid ziet hem steeds meer als een gevaar en verbant hem naar Nederland.

Als Nederland bezet wordt door Duitsland, besluit Anton het verzet in te gaan. Hij wordt in augustus 1944 opgepakt en overlijdt slechts enkele weken voor de bevrijding.

i

Hanno di Calouta

In 1942 is WOII in volle gang. Japan valt Nederlands-Indië binnen en ziet alle Nederlanders in het land als vijand. Als zijn moeder wordt opgepakt, sluit Hanno zich bij haar aan.

Na de bevrijding op 15 augustus 1945 en het uitroepen van de onafhankelijkheid voor de Republiek Indonesië twee dagen later, kiest Hanno ervoor om zich tot Nederlander te naturaliseren.

Hanno kiest ervoor om ook na de onafhankelijkheid van Indonesië daar te blijven. Het familiehuis in Soerabaja blijft zijn woonhuis. Ook na zijn huwelijk blijft hij samen zijn vrouw wonen in dat huis.

Hanno besluit in 1958 om naar Nederland te gaan. Enerzijds vanwege toenemende dreiging tegen Nederlanders in Indonesië en anderzijds omdat het bedrijf waar hij werk wordt genationaliseerd en hij werkloos is geworden.

i

Bertha Hertogh

In 1942 is WOII in volle gang. Japan valt Nederlands-Indië binnen en ziet alle Nederlanders in het land als vijand. Daarom wordt Bertha in veiligheid gebracht bij een kennis van haar moeder: Aminah.

Na de bevrijding van Nederlands-Indië in 1945, wordt Bertha opgeëist door haar biologische ouders. Maar ze heeft inmiddels een hechte band opgebouwd met Aminah. Er volgen meerdere rechtszaken over haar voogdijschap.

De 13-jarige Bertha trouwt met een Maleisische onderwijzer van 22 jaar. Wellicht als een uiterste poging om een reis naar het voor haar totaal onbekende Nederland af te wenden.

Na een rechtszaak – die haar biologische ouders spannen – wordt het huwelijk van Bertha ongedaan gemaakt en wordt zij toegewezen aan haar biologische ouders. In 1950 komt zij aan in Nederland.

i

Aquasie Boachie

Aquasie is de oudste zoon van de koning van Ashanti, een koninkrijk in West-Afrika. Wanneer Nederland in 1838 een overeenkomst sluit met zijn vader, wordt Aquasie als bevestiging van dat verdrag meegestuurd naar Nederland.

Aquasie wil, na het afronden van zijn studie in 1849 niet terug naar Afrika. Hij voelt zich inmiddels teveel vervreemd van zijn moederland. Hij stuurt daarover een brief aan koning Willem III.

Het verzoek van Aquasie wordt gehonoreerd. Hij wordt in 1850 benoemd tot buitengewoon aspirant-ingenieur in Nederlands-Indië. Vanwege zijn huidskleur wordt hij gediscrimineerd.

In 1857 vraagt en krijgt Aquasie eervol ontslag uit de rijksdienst. Hij zet een thee- of koffieplantage op in Nederlands-Indië.

i

Catharina Floris

1. Catharina Floris koos ervoor om naar Nederlands-Indië te vertrekken.

- Denk terug aan de les in het Nationaal Archief. Waar wilde Catharina ze voor vluchten?
- Welke waarde speelde mogelijk bij haar keuze een rol? Kies uit: gehoorzaamheid – succesvol zijn – rechtvaardigheid – zelfbescherming – avontuur. Leg jullie antwoord uit.
- Waren er nog meer waarden die meespelen voor Catharina? Welke?

2. Discussieer samen

- Had Catherina meer mogelijkheden in Nederlands-Indië dan in Nederland? Waarom wel/niet?
- Wat zou jij hebben gedaan als je in Catharina's schoenen had gestaan?

i

Catharina Floris

Trijntje Willemsdochter (zoals Catharina Floris dan nog heet) vertrekt in 1622 vanuit de Republiek der Verenigde Nederlanden naar Nederlands-Indië. Ze hoopt zo aan haar ongelukkige relatie met haar man te ontsnappen.

Catharina komt op 27 mei 1622 aan in Batavia en trouwt op 5 juni 1622 met Floris Hendrikszoon. Ze verandert haar eigen naam: van Trijntje Willemsdochter naar Catharina Floris.

In 1625 overlijdt haar man. Maar Catharina toont zich ondernemend: tot ver- en bewondering van de gouverneur-generaal zet ze allerlei bedrijfjes op en weet zo een flink vermogen bij elkaar te vergaren.

Catharina wil opnieuw trouwen, maar er zijn geruchten dat haar eerste man in Nederland nog leeft. Ze vraagt in 1631 toestemming aan de Staten-Generaal om opnieuw te mogen trouwen, maar overlijdt niet lang daarna.

Opdracht Eerste Wereldoorlog

